

BESZÁMOLÓK

SZEMLEK

REFERÁTUMOK

Másfél év után*

Az Országos Tudományos Kutatási Alap autonóm testületként 1991. január 1-jétől működik. Elődje 1986-tól a Magyar Tudományos Akadémia keretében működött. Az OTKA mint testület független mind a kormánytól, mind az Akadémiától. Elnökét a tudományért felelős tárca nélküli miniszter nevezi ki, tevékenységét pedig az OTKA Bizottság irányítja, amelyben jelen vannak az egyetemek, az MTA, a minisztériumok, a rektori konferencia, a közgyűjtemények képviselői. Az OTKA fő tudományos szerve a három szakterületi kollégium: 1. az élettelen természet- és műszaki tudományok, 2. az élettudományok, 3. a társadalomtudományok szakkollégiuma. Elnökeiket és kollégiumonként 22–24 tagjukat az OTKA Bizottság elnöke kéri fel a tudományos kutatással foglalkozó közösségek véleményét figyelembe véve. Megbízatusuk három évre szól. A három szakkollégium dönt a pénzforrások elosztásáról a hozzájuk tartozó tudományterületeken, valamint végső döntését meghozza az egyes kutatási pályázatok támogatásáról. A szakkollégiumok nevezik ki három évre a hozzájuk tartozó tudományterületek zsűrijének elnökeit, és tudományterületenként mintegy 10 tagját, s ezek egyharmada évente cserélődik. Az OTKA keretében mintegy 40 zsűri működik. A zsűrik jelölik ki a pályázatok bírálóit, értéklik a pályázatokat, és a finanszírozásra javaslatot tesznek szakkollégiumukban. A pályázatok és támogatások teljes adminisztrálását az OTKA Iroda végzi 10 főállású alkalmazottal. Az alábbiakban ennek az egész szervezetnek az első 18 hónapban végzett munkájáról kívánunk tájékoztató képet adni.

Az OTKA az alap kutatások támogatására hivatott, s egy-egy kutatási pályázat 1–4 évre nyerhet támogatást. A támogatások fő forrása az állami költségvetésből származik. Az 1991-ben aláírt világbanki Emberi Erőforrások Projekt mintegy 20 millió dollárt nyújt az OTKA-nak öt évre, három célra: műszerbeszerzésre, számítógépes hálózatra, valamint fiatal kutatók támogatására.

Források és felosztások

1991-ben az OTKA 1,8 milliárd forintot kapott az állami költségvetésből. Ebből 1,2 milliárdot fordított a kutatási pályázatok támogatására, 60 milliót az Információs Infrastruktúra Fejlesztési programra (IIF), 30 milliót az OTKA Iroda költségére (opponensi díjak, postai, nyomdai költségek stb.), 70 milliót előre nem tervezhető, váratlan kiadásokra, és 440 millió forintot átvitt a következő esztendőre. Ehhez jött 1992-ben az állami költségvetésből 2 milliárd forint, így ebben az évben a következő kiadásokat terveztük: 1,2 milliárd az előző esztendőben elfogadott, folytatódó kutatások esedékes támogatására, 300 millió új tematikus kutatási pályázatra, 60 millió a fiatal kutatók tematikus pályázataira, 200 millió az IIF-re, 640 millió műszerbeszerzésre, 40 millió az iroda költségeire. Azonkívül 1992-ben a világbanki hitelből 640 millió forintnyi összeget terveztünk felhasználni, és pedig számítógép-hálózatra 240, műszerbeszerzésre 400 milliót. 1993-ra az OTKA 3 milliárd forintot kért az állami költségvetésből, hogy az 1991-ben és 1992-ben elfogadott pályázatok jövőre esedékes kutatástámogatását biztosítani tudja, és új pályázatot fedezhessen, ugyanígy a fiatal kutatók idén elfogadott és egy újabb pályázatát, valamint az IIF-et és a műszerbeszerzést támogathassa.

A tematikus pályázatok

1991 januárjáig 3283 kutatási pályázat érkezett az OTKA-hoz 13 milliárd forintnyi – négy évre szóló – támogatási igénnyel. Ezek közül 1991-ben még a régi bírálati eljárással 2040 pályázatot fogadtak el négy évre szóló 4,7 milliárd forint támogatással, amiből 1991-ben 1118 milliót osztottak ki a három fő tudományterületen. Az összeg 45%-a az élettelen természet- és műszaki tudományok, 36,4%-a az élettudományok és 18,6%-a a társadalomtudományok kutatásaira jutott. Mivel ebben az évben az OTKA volt az egyetlen forrás számos kutatónak, tudatosan döntöttünk úgy, hogy viszonylag sok pályázatot fogadtunk el, rendszerint kisebb összeggel támogatva. Az OTKA a pályázókkal kötött szerződésekben meghatározta, hogy a támogatás kutatási kiadásokra

* Megjelent az OTKA Hírlevél 1992. 2. számában (p. 1–3.).

(kísérletek, anyagok, számítógépes használat, kisebb műszerek stb.) használható, továbbá fiatal kutatók alkalmazására, szenior kutatók jövedelmének maximum 20 százalékos növelésére; személyi kiadásokra összesen a támogatás 30%-a fordítható. Az intézetek, amelyekben a kutatók dolgoznak, illetve ahol a kutatást végzik, legfőleg 15 százalékot fordíthatnak rezszi-(overhead) költségekre, és maximum 2%-ot számíthatnak föl a pénzkezelésért. 1992-ben újabb pályázatokra – mint írtuk – 300 millió forintot tervezett az OTKA. A beérkező 1045 tematikus pályázat támogatási igénye négy évre 4,4 milliárd forintnál több volt, ebből 1992-től 1,1 milliárdot kellett volna folyósítani.

A bevezetőben ismertetett bírálati és döntési eljárással a szakkollégiumok 552 pályázatot fogadtak el, amelyek négyéves finanszírozása 960 millió forint, ebből 283 millió terheli az idei évet.

Az előző évi döntésekkel összehasonlítva az idén jóval kevesebb pályázatot fogadtak el, egyrészt azért, mert kisebb összeg állt rendelkezésre az újabb pályázatok támogatására, másrészt azért, mert az idén már nem volt olyan nagy szükség "mentő műveletre", mint tavaly. Így erőteljesebben lehetett érdemi alapon szelektálni a pályázatokat. Egyébként az igényelt összegeknél most is kevesebbet kaptak a pályázók. A 300 milliós keretből fennmaradt 17 millió forint még az idén kiosztható.

Fiatal kutatók támogatása

A 35 évesnél fiatalabb kutatók pályázatainak támogatására 60 millió forint állt rendelkezésre 1992-re. Erre 432 pályázatot nyújtottak be 988 millió forint támogatási igénnyel a teljes kutatási időszakra. 251 pályázatot fogadtak el 230 milliós támogatásról döntve a teljes kutatási periódusra. Igen kiemelkedő minőségűnek ítélték meg a fiatal kutatók pályázatait, ezért ezek egy részét nem is ebből a keretből támogatja az OTKA, hanem mint tematikus pályázatot a főttebb említett 283 milliós keretből. Továbbá úgy határozott a bizottság, hogy jövőre növeli a fiatal kutatók pályázataira szánt összeget.

Számítógépesítés és műszerezés

A számítógépes hálózatokra fordítható forrásokat az Információs Infrastruktúra Fejlesztési program

keretében használtuk föl. Ez a program egyébként négy forrásból táplálkozik, s csupán ezek egyike az OTKA részéről rendelkezésre bocsátott összeg. Ez 1991-ben 60 millió forint volt, az idén 200 millió, és az egyezmény szerint jövőre 100 millió lesz. További 6 millió dollár is e célra kerül felhasználásra a korábban említett világbanki hitelből. Műszerbeszerzésre 1992 első felében 844 millió forintot osztottunk ki, az év második felében pedig 750 milliót folyósítunk, és pedig túlnyomóan azoknak a műszerközpontoknak, amelyek mérési szolgáltatást biztosítanak minden kutatóknak. Az összeg kisebb részéből támogatjuk az úgynevezett egyedi műszerbeszerzést azzal, hogy ezek a műszerek is egy olyan nemzeti műszerpark részét képezzék, amelyet bármely kutató használhat. Egyébként az 1992. április 17-i döntés alapján a műszerbeszerzési támogatásnak 53,5%-a az élettelen természet- és műszaki tudományok, 44%-a az élettudományok, és 2%-a a társadalomtudományok területén javítja a kutatási feltételeket. Más megközelítésben 46% az egyetemi, 33% az akadémiai, 2% a múzeumi és 19% egyéb kutatóhelyek műszerezettségét szolgálja.

Kilátások és kérdések

Az OTKA-ra vonatkozó törvénytervezetet már elfogadta a kormány, és a parlament döntésére vár. Lényegében az OTKA mai gyakorlatát kodifikálja. Az új bírálati és értékelési rendszer, melyet 1992-ben honosítottunk meg, más fejlett országokét követi. Egy kis országban kétségtelenül nehezebb biztosítani az értékelés "abszolút" objektivitását. Ezért legalább a nagy összegű támogatást kívánó kutatási pályázatok értékelésében élni kívánunk a külföldön élő tudósok közreműködésével. Az elkövetkező években még ki kell alakítanunk a támogatások felhasználásának ellenőrzését. Az OTKA minden döntése nyilvános volt eddig is. Arra törekszünk, hogy olyan "public relations"-t fejlesszünk ki, amelynek révén az OTKA tevékenysége és az általa támogatott kutatások eredményei ne csupán a tudósok közt, hanem az érdeklődő közönség szélesebb körében is közismertek legyenek.

Andorka Rudolf
az OTKA Bizottság elnöke

Gilyén Elemérné
az OTKA Iroda vezetője

Az első magyar politikai– jogi tárgyú CD-ROM adatbázis

A CD-ROM adatbázisokat egyre szélesebb körben alkalmazzák az információterjesztésben mind a világban, mind Magyarországon. Ugyanakkor hazánkban még kevés könyvtárban, információs intézményben van CD-ROM olvasó. A legfőbb gond azonban az, hogy szinte alig van magyar adatbázis, amely

CD-ROM hordozón elérhető lenne. Elmondhatjuk, olyan "ördögi kör" alakult ki, amelyben ahhoz, hogy több magyar CD-ROM adatbázis jelenjen meg, sokkal több felhasználónak kellene rendelkeznie a megfelelő technikai háttérrel; ahhoz viszont, hogy ezt beszerezzék, több magyar adatbázisnak kellene léteznie a piacon.